

місце докорінно міняє психологію та стиль поведінки людей. Ось як описує ситуацію одна із туристів, яка відвідала Унівську Лавру: "Все почалося від часу, коли я ближче зацікавилась духовністю, після відвідин Унівської Лаври. Саме вона відіграла найбільшу роль у тому, що я змогла побачити інші кольори світу. Несправедливо було б сказати, що я в своєму житті чимось незадоволена, на щось нарікала, чимось обділена. Зовсім ні... я почувалася щасливою. При цьому мене не покидала думка про те, що в державі слід щось змінити якомога швидше, бо через невеликий проміжок часу може бути запізно. Тепер я знаю – змінити можна багато. Розумію, що зміни можуть мати позитивний результат лише тоді, коли держава буде ближчою до Церкви. Адже в нас багато прекрасних людей, талановитих, щирих, мудрих, відданих ідеї..." Ольга Бородійчук 05.02.2010 р. [8, с. 14].

Хочеться сподіватись, що культурно-релігійний туризм стане важливим джерелом відродження нашого народу, стане гарантом його цивілізаційного і культурного зростання, що буде важливою запорукою панування духовного над матеріальним. Як свідчать літературні джерела, український народ ще, незважаючи на всілякі життєві негаразди, зберігає високий запас духовного ентузіазму і віри. Це підтверджується багатьма факторами. Наприклад, історик Олександр Палій пише: "В Україні християнство прижилося дещо глибше. Річ і в довшому часі християнізації, і в більшій незалежності української церкви в періоди власної князівської і козацької державності, а також, можливо, в народній психології. Приміром, 2011 року на Великдень в Україні храми відвідало 14 млн населення, а у втричі більшій Росії – лише 7 млн" [4].

Звичайно, міжконфесійне протистояння в Україні не дає змогу повною мірою використати духовно-виховний потенціал релігійного паломництва, однак позитивний вплив цього виду туризму на формування соціального світогляду населення незаперечний.

Висновки. Туризм як один із видів підприємницької діяльності позитивно впливає на стимулювання економічної активності населення, поліпшення параметрів економічного розвитку, підвищення соціальних стандартів та морально-духовних установок. Важливим фактором розвитку туризму є готельний комплекс, у розвитку якого намітились позитивні тенденції в кількісних і якісних параметрах. У методологічних рекомендаціях щодо оцінки ефективності туристичної діяльності потрібно дотримуватись логічних, науково обґрунтованих підходів, а не допускати наукоподібної фразеології. Великі виховні та пізнавальні можливості таїть в собі культурно-релігійний туризм (паломництво).

Література

1. Готельне господарство та туризм у Львівській області, Львів. – 2010.
2. Константинова К.В. Вплив туристичної індустрії на світову економіку / К.В. Константинова // Економіка розвитку : наук. журнал. – 2005. – № 4. – С. 84-86.
3. Левковська Л. Стан і перспективи розвитку туризму та готельного бізнесу в Україні / Л. Левковська, Р. Чабан, Г. Мунін // Економіка України : політико-економ. журнал. – 2003. – № 6. – С. 31-36.
4. Палій О. Культурна катастрофа та її витоки / О. Палій // Газета "День" № 51-52; 23-24 березня. – 2012.
5. Семенов В.Ф. Процеси розвитку туризму в контексті взаємовідносин з природою / В.Ф. Семенов, Д. Балджи // Науковий вісник Полтавського національного технічного

університету ім. Ю. Кондратюка : наук. журнал. – Сер.: Економіка і регіон. – 2005. – № 2(5). – С. 213-216.

6. Старовойтенко О. Принципи систематизації видів туризму / О. Старовойтенко // Економіка України : політико-економ. журнал. – 2002. – № 5. – С. 48-53.

7. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Держкомстат України / за заг. ред. О.Г. Осауленка. – К., 2010. – 566 с.

8. Унівський прочанин // Інформаційний вісник Святоуспенської Унівської Лаври. – 2011. – № 3(14). – 16 с.

9. Черевко Г.В. Методика визначення ефективності агротуристичної діяльності / Г.В. Черевко, І.В. Черевко, Г.І. Шимечко // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2011. – № 1. – С. 39-46.

Тринько Р.И. Григорьева А.В. Туризм как фактор социально-экономического возрождения

Исследованы тенденции развития туризма и его влияние на формирование экономики и духовно-мировоззренческих убеждений населения. Освещены преимущества влияния туризма на социально-экономическое возрождение населения. Раскрыта роль туризма в обеспечении благосостояния жителей.

Ключевые слова: туризм, гостиничный комплекс, благосостояние населения.

Trynko R.I., Grygorieva A.V. Tourism as a factor of socio-economic recovery

The article deals with trends in tourism development and its influence on the economic and spiritual and philosophical beliefs of the population. Coverage of the benefits of tourism impact on the socio-economic recovery of the population. The role of tourism in ensuring the welfare of residents.

Keywords: tourism, hotel complex, welfare.

УДК 336.225

Ст. викл. У.П. Новак, канд. екон. наук;
доц. Н.І. Колінько, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Висвітлено зміни, що пов'язані з введенням у дію Податкового кодексу. Проаналізовано витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів та сплату екологічних платежів в Україні за 2006-2010 рр. Сформульовано основні напрями удосконалення екологічного оподаткування в Україні.

Ключові слова: екологічне оподаткування, екологічний податок, Податковий кодекс України, навколишнє природне середовище.

Забруднення повітряного басейну, водних і земельних ресурсів України на сьогодні набуло загрозливих масштабів. Внаслідок антропогенних навантажень практично на всій території країни порушена здатність навколишнього природного середовища забезпечити майбутній економічний і соціальний розвиток. Обмеженість природних благ стає критичним чинником, який стримує можливості подальшого прогресу не тільки промисловості, але і всієї соціально-економічної системи України.

Високий рівень індустріалізації та урбанізації призвів до погіршення умов життя, здоров'я населення, підвищення захворюваності, смертності і зниження народжуваності. А це, своєю чергою, унеможливило досягнення країною високого рівня соціально-економічного розвитку і збереження навколишнього природного середовища.

Дієвим інструментом вирішення завдань щодо охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, як слушно зауважують вітчизняні вчені [3], є використання екологічного оподаткування. Це підтверджується і досвідом розвинених країн світу, насамперед Європейського Союзу, в яких особливістю розвитку системи екологічного управління є широке запровадження економічних інструментів, зокрема в частині значного розширення бази екологічного оподаткування.

Теоретичні, методологічні та прикладні аспекти екологічного оподаткування розглянуто у наукових працях багатьох українських вчених, зокрема О.О. Веклич, Т.П. Галушкіної, І.М. Синякевича, Є.В. Хлобистова. Однак чимало важливих питань цієї проблеми наразі не знайшли свого вирішення. З огляду на недостатню вивченість цієї проблеми, її надзвичайну важливість, зміни у чинному законодавстві, ми поставили перед собою завдання розглянути питання, які відображають тенденції розвитку вітчизняного екологічного оподаткування у сучасних умовах.

Екологічне оподаткування в тій або іншій формі існує в усіх економічно розвинених країнах. В Європі такі податки за сферами застосування поділяють, зокрема, на такі групи [5]:

- платежі за користування природними ресурсами;
- енергетичні податки (на різні види палива і електроенергію);
- транспортні податки;
- платежі за забруднення (викиди забруднювальних речовин в атмосферу та у водні басейни);
- платежі за розміщення відходів;
- податки на викиди речовин, які призводять до глобальних змін (зокрема парникові гази).

В Україні сьогодні функціонує екологічний податок, яким з прийняттям Податкового кодексу замінено збір за забруднення навколишнього природного середовища. Відповідно до Податкового кодексу України [1], він належить до загальнодержавних податків та зборів разом з платою за користування надрами, платою за землю, збором за спеціальне використання води та збором за спеціальне використання лісових ресурсів. Порядок обчислення цього податку здійснюється, виходячи з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря забруднювальних речовин стаціонарними джерелами забруднення, кількості фактично реалізованого палива, фактичних обсягів скидів забруднювальних речовин у водні об'єкти та фактичних обсягів розміщення відходів.

З прийняттям Податкового кодексу України [1] змінено деякі норми чинного порядку та введено новий порядок встановлення і стягнення ставок екологічного податку. Зокрема:

- розширено базу оподаткування викидів забруднювальних речовин стаціонарними джерелами забруднення в атмосферне повітря внаслідок запровадження ставки податку на двоокис вуглецю. Запровадження цієї ставки податку відповідає вимогам Кіотського протоколу, нормам, які діють у розвинених країнах світу, а також сприятиме впровадженню інноваційних технологій зі зменшення викидів парникових газів;
- розширено коло платників екологічного податку завдяки введенню нового механізму сплати податку за викиди в атмосферне повітря забруднювальних

речовин пересувними джерелами забруднення, що відповідає вимогам і нормам європейського законодавства. При цьому запроваджено диференційовані ставки податку за викиди забруднювальних речовин пересувними джерелами забруднення в атмосферне повітря залежно від виду палива та його впливу на навколишнє природне середовище;

- встановлено ставки і порядок стягнення податку за викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря авіаційним транспортом;
- запропоновано вдосконалену нормативну базу платежів за розміщення відходів, а також підвищено ставки податку за розміщення деяких видів надзвичайно небезпечних відходів (зокрема люмінесцентних ламп та обладнання та приладів, які містять ртуть і елементи з іонізуючим випромінюванням);
- передбачено застосування коефіцієнта "3", який збільшує ставки податку за розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів, що стимулюватиме платників податку облаштовувати місця зберігання відходів, які забезпечували б їх ізоляцію від навколишнього природного середовища;
- введено новий порядок сплати екологічного податку, яка здійснюватиметься на території, на якій відбуватиметься забруднення навколишнього природного середовища. Це має забезпечити спрямування надходжень коштів від податку до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища та відповідного місцевого бюджету;
- внесено зміни у розподіл коштів від екологічного податку.

Досвід європейських країн свідчить, що активне застосування екологічних податків сприяє зниженню загального рівня забруднення навколишнього природного середовища, зростанню обсягів виробництва нової, екологічно чистої продукції, зміцнюючи таким чином конкурентоспроможність та економічні позиції виробників.

На сьогодні, як стверджує проф. І.М. Синякевич [6], у промислово розвинених країнах світу спостерігається тенденція до зростання ролі екологічних податків та їх стимулятивного впливу на розвиток економіки. Згідно з даними фахівців [4], частка екологічних податків у загальній сумі податків юридичних і фізичних осіб у зарубіжних країнах становить: в Австрії – 4,4 %; Данії – 3,4 %; Ірландії – 11,9 %; Іспанії – 7,5 %; Італії – 9 %; Канаді – 4,5 %, Новій Зеландії – 6,1 %; Норвегії – 10,8 %; Португалії – 11,5 %; Фінляндії – 7,3 %; Франції – 5,4 %; Швеції – 6,3 %. В Україні ж, як свідчать статистичні дані [7], ця частка є надто низькою і протягом останніх років перебуває у межах від 0,47 % до 0,69 % (табл. 1).

Табл. 1. Динаміка податкових надходжень України протягом 2006-2010 рр.

Показник	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
Податкові надходження, млн грн	125743,1	161264,2	227164,8	208073,2	234447,7
Екологічні платежі, млн грн	871,4	980,3	1071,4	1209,6	1508,7
Частка екологічних платежів у сукупних податкових надходженнях, %	0,69	0,61	0,47	0,58	0,64

Протягом останніх років спостерігається збільшення сплати екологічних платежів суб'єктами господарювання України (табл. 2). Відсоток фактично сплачених екологічних платежів до пред'явлених вітчизняними підприємствами

є доволі високим, що частково створює сприятливі умови для здійснення екологічної політики щодо охорони навколишнього природного середовища.

Табл. 2. Динаміка і структура екологічних платежів протягом 2006-2010 рр. [2, 7]

Показник	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
Пред'явлені екологічні платежі, всього	871,4	980,3	1071,4	1209,6	1508,7
Зокрема:					
1) збори за забруднення навколишнього природного середовища, всього	863,5	955,7	1065,3	1198,7	1361,2
У т.ч.					
за викиди в атмосферне повітря забруднювальних речовин	501,9	558,7	627,1	702,2	795,9
за скиди забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти	69,8	75,0	69,7	88,0	93,7
за розміщення відходів (крім радіоактивних)	291,8	322,0	368,5	408,5	471,6
2) штрафи за адміністративні правопорушення у сфері охорони природи	2,8	1,8	2,5	2,1	4,4
3) позови про відшкодування збитків і втрат, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону природи	5,1	22,8	3,6	8,8	143,1
Частка фактично сплачених екологічних зборів у загальній сумі пред'явлених, %	85,4	102,7	97,8	92,4	90,3

Протягом 2006-2010 рр. у структурі екологічного податку (раніше збирання за забруднення навколишнього природного середовища) найбільшою є питома вага збирання за викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря (приблизно 58 %). Друге місце займає збір за розміщення відходів (крім радіоактивних) – приблизно 34 %. Питома вага збирання за скиди забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти України приблизно становить 7 %.

Крім цього, варто зауважити, що кошти від стягнення екологічного податку є джерелом фінансування витрат на охорону навколишнього природного середовища, які зараховуються до Державного і місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, а їх, як свідчать дані табл. 2 і 3, недостатньо для належного фінансування природоохоронних заходів.

Основним джерелом фінансування витрат на охорону навколишнього природного середовища в Україні є власні кошти підприємств (табл. 3).

Табл. 3. Динаміка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів протягом 2006-2010 рр. [2]

Показник	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
Витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів, млн грн	7366,6	9691,0	12176,0	11073,5	13128,0
Частка витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів за рахунок коштів Державного і місцевих бюджетів, %					
• у капітальних інвестиціях	10,3	9,7	19,0	20,5	18,2
• у поточних витратах	1,8	2,2	2,4	4,1	3,6

Так, у 2010 р. за рахунок власних коштів підприємств було освоєно 77,7 % капітальних інвестицій і 96,3 % поточних витрат, а за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів, відповідно, 18,2 % і 3,6 %. Це, з одного боку, можна розглядати як реалізацію принципу "забруднювач платить", а з іншого – свідчить про відсутність державної зацікавленості до природоохоронної діяльності як на національному, так і регіональному рівнях.

На думку фахівців, оптимальна частка екологічної складової повинна становити 3-6 % ВВП, що притаманно промислово розвиненим країнам. В Україні вона є дуже низькою, що пов'язано з низьким рівнем екологічних платежів, які стягуються з підприємств-забруднювачів. Зарубіжний досвід застосування економічних інструментів у системі охорони навколишнього природного середовища відрізняється від вітчизняного, насамперед системою стимулювання раціонального використання природних ресурсів. Ця система охоплює податкові знижки з продажу екотехніки (Німеччина, Франція, Японія, США), пільги за умови застосування прискореної амортизації очисного обладнання, субсидії підприємствам і пільгові кредити на природоохоронне устаткування. Крім цього, у США поширені безвідсоткові позики інвестиційних банків для придбання "чистих технологій" під державні гарантії, а також довгострокові позики (до 30 років) обсягом 0,5 млн дол. за 6,65 % річних [8].

В Україні, з огляду на відсутність оцінки реального потенціалу природних ресурсів, чинні економічні методи розрахунку величини екологічних платежів майже не стимулюють природокористувачів до збереження і відтворення природних ресурсів, спричиняючи значний дефіцит Державного і місцевих бюджетів у частині акумулювання коштів на фінансування природоохоронних заходів. Основними напрямками удосконалення екологічного оподаткування в Україні, на наш погляд, є:

- встановлення ставок екологічного податку на такому рівні, щоб вони стимулювали суб'єктів господарювання до впровадження заходів із гарантованого зниження викидів і скидів забруднювальних речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв, на запровадження маловідхідних, ресурсо- і енергозберігаючих технологій, організацію виробництва і впровадження очисного обладнання й устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також виконання інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;
- зниження ставок екологічного податку для підприємств-забруднювачів, які здійснюють заходи у поточному періоді у напрямку зменшення негативного впливу на навколишнє середовище;
- орієнтація на досягнення оптимального співвідношення у витраті фінансових ресурсів між загальнодержавними екологічними програмами превентивного і відновлювального характеру та їх децентралізованим використанням у реальному секторі економіки;
- поєднання стимулювального характеру екологічних платежів з іншими фінансовими методами забезпечення заходів з підвищення екологічної безпеки виробництва, зокрема такими як податкові пільги, надання екологічних позик, екологічне страхування;
- пільгове оподаткування підприємств, які здійснюють екологічний аудит з подальшими інвестиціями у природоохоронні заходи та впровадження ресурсощадних та безвідходних технологій тощо.

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р., № 2755-VI / Верховна Рада України. – МІСТО : ООО Изд. дом "Зенит", 2011. – 194 с.
2. Довкілля України у 2010 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Буркинський Б.В. "Зелена" економіка криз призму трансформаційних зрушень в Україні : монографія / Б.В. Буркинський, Т.П. Галушкіна, В.С. Реутов. – Одеса-Саки : Вид-во ІПРЕД НАН України; ПП "Підприємство "Фенікс", 2011. – 348 с.
4. Міжнародний досвід застосування економічних важелів для здійснення екологічної політики. – К. : Вид-во "Либідь", 1997. – 64 с.
5. Назаркевич І. Місцево оподаткування та механізми його удосконалення / І. Назаркевич // Регіональна економіка : наук.-практ. журнал. – 2008. – № 2. – С. 290-291.
6. Синякевич І.М. Економічні інструменти екополітики: теорія і практика : монографія / І.М. Синякевич. – Львів : Вид-во ЗУКЦ, 2003. – 188 с.
7. Статистичний щорічник України за 2010 рік : стат. зб. / за ред. О.Г. Осаулєнка. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2011. – 559 с.
8. Федчак О.М. Інвестиційна складова організаційно-фінансового механізму раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища / О.М. Федчак. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nbu.gov.ua>.

Новак У.П., Колинко Н.И. Современные тенденции экологического налогообложения в Украине

Отражены изменения, которые связаны с внедрением Налогового кодекса. Проанализированы расходы на охрану и рациональное использование природных ресурсов и уплату экологических платежей в Украине за 2006-2010 гг. Сформулированы основные направления усовершенствования экологического налогообложения в Украине.

Ключевые слова: экологическое налогообложение, экологический налог, Налоговый кодекс Украины, окружающая естественная среда.

Novak U.P., Kolin'ko N.I. The modern tendencies of ecological taxation in Ukraine

The changes which are related to introduction of the Internal revenue code are reflected in the article. Charges on a guard and rational using of natural resources and payment of ecological payments for 2006-2010 years in Ukraine are analyzed. The basic directions of improvement of ecological taxation in Ukraine are formulated.

Keywords: ecological taxation, ecological tax, Internal revenue code of Ukraine, environmental environment.

УДК 504.003.13:630×905.2.004.14 *Аспір. І.В. Козій¹ – НЛТУ України, м. Львів*

ВСТАНОВЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ВАРТОСТІ РЕСУРСІВ І ФУНКЦІЙ ЛІСУ

Розглянуто та описано теорії багатоцільового лісокористування, концепцію інтегрованого лісового менеджменту як основу для забезпечення багатоцільового лісокористування, спрямованого на забезпечення екологічних, соціальних та економічних потреб суспільства, описано практики оцінювання загальної економічної вартості ресурсів та функцій лісу.

Ключові слова: інтегрований лісовий менеджмент, теорія великомасштабної сегрегації, теорія повної інтеграції, теорія дрібномасштабної сегрегації, загальна економічна вартість.

Ліс є відновним природним ресурсом, цінність якого виражається через екологічні, соціальні та продуктивні функції. Співвідношення цінностей цих функцій змінювалось у процесі історичного розвитку людства. Раніше ліси цінували як джерело деревини та деревної продукції, а зараз ліси із їхніми численними функціями становлять основу екосистеми. Концепція недревних (корисних) функцій лісу охоплює безліч різноманітних вигід, які люди отримують від лісів. Ці вигоди є результатом спонтанних (мимовільних) впливів лісів на довкілля, а також результатом діяльності людей та природи, у процесі якої відбувається створення благ та послуг. Ці блага і послуги належать усім членам суспільства і не можуть бути придбаними для виключного (одноосібного) споживання.

Протягом років теорії менеджменту розвивались і намагалися максимізувати обсяги виробництва благ і послуг з метою задоволення постійно зростаючих вимог суспільства. Еволюція екосистемного менеджменту залежала від змінюваних вимог суспільства до природних ресурсів. На початку 60-х років ХХ ст., коли продуктивна функція лісів була найважливішою, було сформульовано "теорію пробудження" ("kielwassertheorie"), яка визнавала багатофункціональність лісу, але найбільшу цінність надавала деревній продукції [14]. Усі інші функції лісу вважали функціями "вторинної вартості" порівняно з деревною продукцією. Термін "пробудження" походить від ідеї, що в разі зосередження лісового менеджменту на максимізації виробництва деревної продукції, відбудеться автоматичне покращення усіх інших функцій лісу і багатофункціональності лісу загалом. Обмеження у можливостях впровадження цієї теорії полягали в тому, що її можна застосовувати не до всіх типів лісів (переважно тільки до лісів Північної та Центральної Європи), але вона є непридатною, наприклад для Альпійських і Середземноморських лісів [10]. У цих регіонах контроль водостоків та консервації земель відіграє важливу роль і зазначені вище функції не можуть бути підпорядковані виробництву лісової продукції.

Пізніше на основі теорії багатофункціональності з'явилось ще декілька теорій, зокрема: теорія *великомасштабної сегрегації* (*large-scale segregation theory*) та *повної інтеграції* (*complete integration theory*). Третя теорія, відома під назвою *теорія дрібномасштабної сегрегації* (*small-scale segregation theory*), є чимось середніми між попередніми двома теоріями [7]. Суть її полягає в тому, що до малих лісових площ застосовують теорію великомасштабної сегрегації, з метою керування усією лісовою площею інтегрованим способом.

Теорія великомасштабної сегрегації розділяє усю площу лісу на просторові або часові зони. Суть теорії полягає в тому, що обирається одна головна (ведуча) функція лісу, а всі інші функції повинні підпорядковуватись цій функції і не суперечити їй. Наприклад, комплексні лісові підприємства, що займаються деревиною та ділянками під забудову. Якщо від ділянки під забудову однаковою мірою очікують прибутків від продажу та прибутків від лісозаготівлі, то у такому випадку може виникнути конфлікт. Найкращим виходом з такої ситуації буде розмежування лісових площ з відведенням частини під житлову забудову, а іншої частини під лісозаготівлю [12].

Перевагою такого методу лісокористування є те, що він є легким у застосуванні й унеможливує можливі конфлікти типів лісокористування. Найскладнішим моментом є визначення домінуючої функції, враховуючи особ-

¹ Наук. керівник: доц. О.М. Адамовський, канд. екон. наук – НЛТУ України